Numele meu este Livia Fränkel.
Am supraviețuit Holocaustului.
Aceasta este povestea mea.

Povestea Liviei

Partea 1 · Copilăria mea1927–1939

Povestea se bazează pe un număr de interviuri realizate cu Livia Fränkel.
Livia Fränkel a citit și a aprobat povestea.

ETERNAL ECHOES

Teach and Learn About the Holocaust

Cofinanțat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Copilăria mea 1927–1939

Familia mea

© Fotografie: Arhiva privat

Numele meu este Livia Frenkel. Ca și copil m-a chemat Livi Szmuk. M-am născut în 4 Decembrie 1927 într-un orășel numit Sighet. Orașul este situat în regiunea Maramureș din Transilvania de Nord (România).

Familia mea era compusă din 4 membri: eu și sora mea mai mare Hedi, tatăl meu Ignatz și mama mea Frida.

Părinții mi-au oferit multă dragoste. Când mă gândesc în trecut le sunt tare recunoscătoare pentru dragostea pe care mi-au dat-o. Eu personal consider că este mai ușor să treci peste greutățile vieții atunci când ai o anumită siguranță.

Noi făceam parte din clasa evreilor de mijloc. Tatăl meu era antreprenor și deținea o firmă de împachetat. Situația noastră economică era una bună. Eu și sora mea aveam tot ce ne doream.

Casa noastră era situată pe strada spitalului in Sighet. În 1938 ne-am mutat într-o casă nouă și modernă pe strada Gării.

© Fotografie: Arhiva privat

Aceasta este fotografia familiei. În ea sunt părinții, Frida și Ignatz, și sora mea mai mare Hedi. Fotografia a fost făcută în 1936. Eu aveam 7 ani și sora mea 12.

Cofinanțat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

© Fotografie: Arhiva privat

În această fotografie sunt eu cu sora mea Hedi. Eu aveam 3 anișori, iar sora mea 7. În acele zile oamenii nu aveau propriile camere de fotografiat. Când voiau să surprindă un moment mergeau pur și simplu la fotograf. De data asta mama mi-a adus pijamale. Probabil s-a gândit că arătăm drăguț în ele. Mi-aduc aminte că mi-a schimbat hainele și mi-a pieptănat părul. Apoi mi-a pus fundele călcate proaspăt.

Se poate vedea în poză că sunt furioasă. Motivul este că atunci când am intrat la fotograf am zărit o păpușă. Am fugit la ea, am apucat-o și am ținut-o tare. Fotograful avea doar o păpușă. Bineînțeles că și sora mea o voia. Mi-aduc aminte că am început să ne certăm. Mama s-a simțit jenată de situație. Așa că a încercat să facă dreptate. A decis că sora mea putea ține păpușa pentru că era mai mare. În poză se poate vedea fața triumfătoare a surorii mele. Mie mi s-a părut foarte nedrept. Mama a încercat să mă amăgească cu un câine urât și eu n-am acceptat. Am luat câinele și l-am aruncat. Apoi am rămas nemișcată și furioasă.

Notă: După război o parte din rudele Liviei și a lui Hédi s-au întors la Sighet și mulți dintre ei au locuit în casa familiei. Ei au găsit o mulțime de fotografii vechi în podul casei și au fost destul de înțelepți să înțeleagă cât de mult pot însemna acestea pentru Livia și Hédi așa că le-au trimis fotografiile.

© Fotografie: Arhiva privat

Când această fotografie a fost făcută aveam 9 ani. Am jucat rolul unei "fetițe-floare". A fost un mare succes. Iubeam teatrul. Dansam și interpretam.

I-am dat această poză unchiului meu iubit Alex. Pespate este scris:

Cu multă dragoste pentru Alex și Helen de la Livi. Aici am dansat ca fetiță-floare. 1937 Sighet. Livi, 9 ani.

Cofinanțat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Antisemitism

Prima dată când am simțit amenințarea din cauza apartenenței mele a fost când am început școala. În prima sau a doua zi de școala câțiva băieți mai solizi au venit la mine și au început să mă înjure: ”Evreică împuțită. Ce faci tu printre noi oamenii decenți? Tu doar otrăvești aerul și trebuie să te întorci în țara ta.” M-am speriat de moarte când i-am auzit și am luat-o la fugă. Unul dintre băieți a alergat și mi-a pus piedică. Am căzut și mi-am rănit genunchiul care a început să sângereze.

Eram disperată. M-am gândit: ”Nu vreau să merg la școală. Voi merge acasă la mama.” Și am fugit acasă. Mama care stătea la masa din bucătărie m-a văzut. S-a speriat când am intrat. Suspinam și genunchiul îmi sângera. Plângeam și ea nu știa de ce. Suspinând i-am spus despre incident și am întrebat cu inocență: ”Nu înțeleg de ce mi-au făcut una ca asta? Nu am făcut nimic. De ce sunt așa de răi?” Mama a încercat să-mi explice că ei erau doar invidioși pentru că eu eram mai bună ca ei. Era adevărat că eram o studentă bună; știam să citesc și să scriu înainte de a ajunge la școală. Mama spunea că uneori invidia îi poate face pe oameni să-i necăjească pe ceilalți. Puteam să accept asta. Dar de faptul că ei nu ma voiau acolo și voiau ca eu să mă întorc în țara mea? Deodată am întrebat: ”Care este țara noastră? Noi ne-am născut aici la fel ca strămoșii noștri. Întreaga familie la fel ca multe alte generații s-au născut aici.” Asta era o întrebare destul de dificilă. Nici chiar mama mea nu a putut să răspundă.

Evreii nu aveau o țară a lor în acele zile. România era țara noastră și cu tpoate astea nu eram acceptați acolo.

Timpuri tulburi în Europa

© Wikipedia Commons

Un eveniment importnat a avut loc în jurul anului 1933; tata a adus acasă primul nostru radio. Acesta a fost un eveniment important din viața noastră. Sora mea și cu mine am găsit minunat să putem căuta posturi de radio din străinătate ți să ascultăm muzică din Berlin. Paris și Londra.

Pentru părinții noștri radioul era important, dar din alte motive. Multe lucruri s-au întâmplat în Europa și ei voiau să fie informați. Voiau să asculte și alte posturi din străinatate nu doar din România.

Anul acela a fost unul turbulent pentru Europa. Era și anul în care Hitler a ajuns la putere.

Copyright © 2013, 2014, 2019 autor(i), traducător(i) și Swedish Committee Against Antisemitism

Text engleză: Elisabeth Sannar/Ewa Wymark | Traducere: Daniel Stejeran/Alina Marincean

Design grafic: Cecilia Undemark Péterfy/Karl Gabor

Copertă fotografie: Eva Tedesjö/DN/TT

Cofinanțat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Numele meu este Livia Fränkel.
Am supraviețuit Holocaustului.
Aceasta este povestea mea.

Povestea Liviei

Partea 2 · Schimbări în viața de zi cu zi 1939–1944

Povestea se bazează pe un număr de interviuri realizate cu Livia Fränkel.
Livia Fränkel a citit și a aprobat povestea.

ETERNAL ECHOES

Teach and Learn About the Holocaust

Cofinanțat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Schimbări în viața de zi cu zi 1939–1944

Izbucnirea războiului în 1939

1 septembrie (1939) a fost o zi de vineri. Era o zi de vară târzie foarte frumoasă, iar eu eram afară țopăind cu prietenii mei. După o vreme mi s-a făcut foame. Le-am spus prietenilor: „Așteptați un minut, că vin repede. Mă duc în casă să mănânc ceva."

Când am intrat înăuntru, m-am oprit la ușa de la bucătărie și am văzut-o pe mama așezată la masă. Asculta cu atenție radioul și plângea. Lacrimi mari îi curgeau pe obraji.

M-am speriat și am întrebat-o: „De ce plângi dragă mamă? Ce s-a întâmplat?" Atunci mama mi-a spus că izbucnise războiul. Generația părinților noștri trecuse deja printr-un război. Mama era adolescentă când a început primul război mondial. Tata chiar luptase pe front ca soldat. Mama își amintea cât de groaznic fusese războiul. Așa că acum plângea disperată spunând: „Acum e război în Germania, dar s-ar putea să ajungă și la noi. Ce se va întâmpla cu noi? Ce se va întâmpla dacă războiul ajunge aici și tata va fi incorporat în armată? Cine va avea grijă de noi? Cine ne va susține?"

© Public Domain | U.S. National Archives and Records Administration

Trupe germane mărșăluind pe străzile Varșoviei imediat după invadarea Poloniei

Mama era disperată, iar eu m-am înspăimântat. Războiul ne înfricoșa. Așa că m-am așezat lângă mama și am plâns amândouă. Dar după o vreme gândurile au început să mi se mai schimbe. Mă gândeam că Germania era departe și s-ar putea ca războiul să nu ajungă deloc la noi. Așa că mi-am șters lacrimile și am ieșit afară unde am început să țopăi iar cu prietenii mei.

De fapt, am uitat de război destul de repede deoarece totul a rămas calm. Nu am fost așa de afectați la început. Am fost mai degrabă în siguranță în „micul nostru heleșteu". Așa văd lucrurile astăzi. Auzisem bineînțeles că războiul continua și că naziștii îi persecutau pe evrei. Dar parcă nu ne simțeam amenințați. Sigur că ne era frică, dar nu ne simțeam direct amenințați.

Sighet este cedat Ungariei

În toamna anului 1940, când Hitler a modificat harta Europei fără să fie oprit, s-a decis ca Transilvania și orașul nostru Sighet să fie transferate Ungariei. Pentru noi asta a însemnat că am schimbat cetățenia într-o săptămână. Școala urma să înceapă și dintr-odată toată educația trebuia să se facă în limba maghiară. Din fericire, asta nu ne-a afectat pe mine sau pe sora mea. Nu am avut probleme deoarece știam citi și scrie în amândouă limbile.

Însă din acel moment viețile noastre au început să se schimbe. Autoritățile maghiare au emis mai multe legi împotriva evreilor. Prima pe care mi-o amintesc a fost aceea că tinerii evrei nu mai puteau studia în universități. Alte interdicții îi

Cofinanțat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

afectau atât pe evrei, cât şi pe cei care nu erau evrei. Astfel, aceştia nu mai aveau voie să facă cumpărături în magazinele evreieşti. Această lege ne-a afectat vieţile destul de mult, deoarece comerţul nostru a scăzut puternic. Când clienţii tatei s-au împuţinat, îmi amintesc că el spunea: „Acum e război şi trebuie să ne mulţumim cu puţin. Chiar dacă vremurile sunt grele, o să ne descurcăm. Cel mai important este ca familia noastră să rămână unită. Atâta vreme cât vom fi toţi împreună, vom fi în siguranţă."

Apoi au fost confiscate averile. Evreii nu aveau voie să aibă bani în bancă sau obicete de valoare ca bijuterii, covoare scumpe sau altceva. Apoi nu ne-au mai dat voie să avem nici un vehicul.Toată copilăria mea am tânjit după o bicicletă, dar era prea scumpă. Până la urmă, cu un an înainte, primisem de ziua mea o bicicletă roşie. A trebuit însă să o predau autorităţilor deoarece evreii nu mai aveau dreptul să deţină biciclete. De asemenea, a trebuit să ne predăm radioul autorităţilor.

Vieţile ni s-au schimbat în anii aceia. Lucrurile mergeau tot înainte, dar noi încercam să trăim cât de normal se putea în condiţiile respective. Şi aşteptam să se termine războiul.

Apoi au fost confiscate averile. Evreii nu aveau voie să aibă bani în bancă sau obicete de valoare ca bijuterii, covoare scumpe sau altceva.

Evreii nu-şi mai pot continua studiile

Atunci s-a întâmplat ceva ce m-a lovit destul de tare pe mine însămi. S-a dat o lege nouă. Autorităţile maghiare au decis că evreii nu mai puteau frecventa liceul. Pentru mine acesta era cel mai rău lucru deoarece tocmai urma să încep liceul. Sora mea Hedi mai avea un an până la absolvire. Noi ne planificasem deja ce şcoli voiam să urmăm. Pe vremea aceea nu era ceva obişnuit ca fetele să aibă studii, dar părinţii noştri ne încurajaseră mereu. Dacă nu mai puteam face liceul, dintr-odată se oprea totul. Îmi amintesc că am plâns. Eram disperată deoarece şcoala şi prietenii erau cele mai importante lucruri din viaţa mea.

© Yad Vashem

Cluj, oraşul în care Livia au mers la şcoală. Fotografia a fost făcută la începutul secolului al XX –lea.

Părinţii noştri erau la fel de necăjiţi ca şi noi. Şi pentru ei era la fel de important ca noi să facem studii şi să avem o profesie. Mama şi tata s-au tot gândit cum să rezolve problema asta. Existau şi şcoli private. Însă la Sighet nu exista liceu evreiesc , unde să putem studia noi. Pentru asta ar fi trebuit să plecăm din oraşul nostru într-unul mai mare. Erau câteva oraşe mari în Transilvania în care trăiau mulţi evrei. Acele oraşe aveau licee evreieşti, dar erau destul de departe de Sighet. Nu am fi putut face naveta şi ar fi trebuit să stăm în gazdă. În acele vremuri asta ar fi costat scump, iar banii erau puţini.

Educaţia noastră era importantă pentru părinţii noştri. Îmi amintesc că mama şi tata au stat o noapte întreagă la masa din bucătărie discutând şi socotind. Dimineaţa, când noi ne-am trezit ei erau încă acolo. Mama a spus: „Am găsit o soluţie

Cofinanţat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

să mergeți la școală.” Care era soluția nu știam și nici nu am întrebat atunci. Dar am fost foarte fericită și recunoscătoare că puteam continua școala.

Urma să mergem la școală la Cluj, capitala Transilvaniei de Nord. Nu ne puteam întoarce acasă la sfârșit de săptămână, deoarece călătoriile erau scumpe. Am venit acasă doar în vacanțe și de Paști și de Crăciun. Era destul de dureros să fim departe de casă. Însă mi-am dat seama că părinții noștri făcuseră sacrificii mari ca noi să putem studia. Am vrut să-mi arăt recunoștința pentru gestul lor și mi-am propus să muncesc din greu și să devin prima din clasă.

Ultima seară cu prietenii mei

Sighetul este situat la granița cu Ucraina (care pe atunci făcea parte din Uniunea Sovietică). În toamna anului 1943 când eu am venit acasă în vacanță, erau zvonuri că rușii nu ar fi departe de oraș. Ne așteptam ca ei să treacă granița, ceea ce ar fi însemnat sfârșitul războiului pentru noi. Tata mi-a spus: „Acum că rușii sunt atât de aproape, dacă ei vor trece granița, s-ar putea să aibă loc lupte la Sighet. Va fi un adevărat haos și trebuie să avem grijă să rămânem împreună. Așa că nu te vei duce la școală după Crăciun, ci vei rămâne acasă. Cel mai important lucru este ca toată familia să rămână împreună.” M-am gândit că avea dreptate. Îmi adusesem cărțile de școală și aș fi putut învăța acasă. Iar după ce vor veni rușii și se va termina războiul, viața mea va putea continua ca înainte.

Mulți din prietenii mei studiau în orașe diferite și nu ne văzuserăm în toamna aceea. Cînd ne-am întâlnit de sărbători, ne-am hotărât să petrecem Anul Nou împreună. Urma să ne întâlnim la una dintre prietenele mele. Părinții ei nu erau acasă. Noi fetele am adus ceva de mâncare. Băieții au adus băutură și cele mai noi discuri de jazz, să dansăm cu toții.

Eram convinși că anul care va urma va fi unul bun pentru toți. Eram fericiți și îmi amintesc că toți care eram acolo, șase fete și șase băieți, trebuia să spunem ce planuri de viitor avem. Eram adolescenți și aveam 15 ani. Am spus ce aveam de gând să facem după ce se va termina războiul: la ce facultăți voiam să mergem și ce profesii voiam să alegem. Fiecare a trebuit să spună asta. Eram convinși că peste un an, la următorul Revelion, vom fi liberi și ne vom întâlni din nou, așa că fiecare dintre noi va putea spune atunci ce s-a mai întâmplat între timp. Însă, așa cum bănuiți, următorul An Nou nu a fost deloc așa. Din când în când îmi amintesc de acea noapte, care a fost ultima seară cu prietenii mei.

Copyright © 2013, 2014, 2019 autor(i), traducător(i) și Swedish Committee Against Antisemitism

Text engleză: Elisabeth Sannar/Ewa Wymark | Traducere: Daniel Stejeran/Alina Marincean

Design grafic: Cecilia Undemark Péterfy/Karl Gabor

Copertă fotografie: Eva Tedesjö/DN/TT

Cofinanțat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Numele meu este Livia Fränkel.
Am supraviețuit Holocaustului.
Aceasta este povestea mea.

Povestea Liviei

Partea 3 · Închiderea în ghetou 1944

Povestea se bazează pe un număr de interviuri realizate cu Livia Fränkel.
Livia Fränkel a citit și a aprobat povestea.

ETERNAL ECHOES

Teach and Learn About the Holocaust

Cofinanțat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Închiderea în ghetou 1944

Totul într-o singură valiză

Un nou an începuse, iar noi stăteam acasă și așteptam să vină rușii. În martie 1944 când am văzut soldați germani pe străzile Sighetului pentru prima dată m-am temut cu adevărat pentru viețile noastre.

Când autoritățile aveau ceva să ne spună, o făceau ca în Evul Mediu. Trimiteau un vestitor în stradă care bătea toba. Sunetul tobei se auzea în case, chiar și înăuntru. Îmi amintesc că vestitorul stătea la colțul străzii și mai țin minte și astăzi cum arăta.

Când am auzit sunetul tobei, toți ne-am oprit să ascultăm, deoarece ne-am dat seama că era ceva important. Vestitorul a anunțat că autoritățile orașului hotărâseră că locuitorii evrei trebuiau să poarte Steaua lui David de culoare galbenă începând cu următoarea zi. Trebuia cusută pe exteriorul hainei, deasupra inimii, pe partea stângă. Toți cetățenii evrei trebuiau să facă asta, chiar și copiii, cu excepția celor sub șase ani.

Noi ne uitam unii la alții întrebându-ne ce înseamnă asta. Tata a spus: „Până la urmă, nu e cine știe ce. Nu ne este rușine că suntem evrei. Important este ca familia să rămână împreună. Cât timp suntem împreună, suntem în siguranță." Ni s-a părut că are dreptate. Așa că am intrat înăuntru și ne-am cusut Steaua lui David pe haine.

© Yad Vashem

Fotografia ilustrează o stradă din zona ghetoului din Sighet.

Cofinanțat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Suntem obligați să ne mutăm în ghetou

Cred că oamenii tind să accepte schimbările atâta vreme cât acestea se întâmplă treptat. Ne-am gândit că punând Steaua lui David pe hainele noastre nu era mare lucru dacă nu se întâmpla ceva mai rău. Dar s-a întâmplat. La vreo două săptămâni am auzit din nou vestitorul și am ascultat cu atenție. Vestitorul spunea că autoritățile hotărâseră că toți evreii din Sighet urmau să fie evacuați. Pentru asta, un ghetou urma să fie stabilit la periferia orașului. Toți cei care nu erau evrei și locuiau în perimetrul ghetoului trebuiau să se mute, iar toți evreii din Sighet, vreo zece mii de oameni, trebuiau să se adune în ghetou.

Când am auzit mesajul vestitorului, parcă ne-am pierdut mințile. Eram șocați. Trebuia să ne părăsim casa noastră? Să lăsăm totul și să plecăm?

Am avut numai 24 de ore să împachetăm și să ne pregătim. Fiecare avea propriile griji. Eu eram preocupată deoarece aveam un câine și o pisică. Ce să fac cu ele? În ghetou nu le puteam duce deoarece urma să stăm îngrămădiți. În timp ce îmi băteam capul cum să rezolv asta, mi-a venit o idee. Aveam o vecină pe care aveam dreptul să o vizităm. Era o doamnă româncă care totdeauna fusese bună cu mine. Obișnuia să-mi dea bomboane când ne întâlneam pe stradă. Mi-am făcut curaj și am sunat la ușa ei. Am plâns și am rugat-o să aibă grijă de ele până când urma să mă întorc.I-am spus că sunt convinsă că ne vom întoarce într-o săptămână sau două.

Doamnei i s-a făcut milă de mine. M-a mângâiat și a spus: „Nu plânge. Voi avea grijă de animalele tale și le voi hrăni. Te vei întoarce curând, iar, până atunci, o să am eu grijă de ele."

Atunci m-am simțit ceva mai bine. Cel puțin reușisem să aranjez ceva pentru preferatele mele. Apoi am mers acasă și am început să împachetez. Am ales cărțile de la școală și am vrut să-mi duc și cărți de poezie și romane. Am luat de asemenea, un jurnal, câteva fotografii și niște haine.

Scumpa mea mamă a trebuit să se ocupe de toate și să se gândească că urma să locuim acolo. Așa că a luat cu ea lenjerie de pat, ustensile și haine.

Îmi amintesc cum am rămas treji toată noaptea și am făcut saci pe care să-i cărăm în spate a doua zi. Nu exista limită la cantitatea de lucruri pe care o puteam lua cu noi. Însă, cum nu aveam vehicule, eram nevoiți să luăm doar atât cât puteam căra noi înșine. În dimineața următoare arătam ca niște măgari încărcați cu poveri.

Câțiva jandarmi au venit să se asigure că plecăm. Îmi amintesc ultimele ore în frumoasa noastră casă. Am scos totul afară și apoi am închis ușa pentru ultima dată. Nu am încuiat-o cu cheia deoarece soldații germani urmau să intre ca să verifice casa.

Apoi am plecat. Nu am vrut să privesc înapoi. M-am îndepărtat și mi-am spus că ne vom întoarce în curând. Optimismul nu m-a părăsit nici măcar atunci.

Viața în ghetou

Am fost printre primii care au sosit în ghetou. Așa că am fost norocoși: am avut o cameră numai pentru noi. Familiile care au venit mai târziu, când începuse să se aglomereze, au fost nevoite să împartă o cameră cu alții.

Camera nu era mare. Erau doar trei paturi, patru scaune, o masă și un taburet. Eu și sora mea ne-am uitat la mama și am întrebat: „Unde va dormi unul dintre noi?" Mama ne-a privit și ne-a spus: „Voi două va trebui să dormiți în același pat." „Nu putem dormi amândouă în același pat" am spus noi și am început să ne certăm. Hedi a spus mai târziu că am lovit-o cu piciorul și am spus că sforăie.

Ne-am certat o vreme, până când mama a intervenit: „Știți ce, nu e timpul să vă certați. Gata cu cearta! Locul ăsta e murdar. Începeți să faceți curățenie! Nu am de gând să despachetez până când nu faceți ordine." Atunci eu și sora mea ne-am apucat să măturăm și să spălăm podeaua. A durat două ore, dar mama a fost mulțumită.

Imi aduc aminte de prima noapte. Nu a fost prea ușor să dormim amândouă în același pat. Dar până la urmă ne-am obișnuit.Zilele treceau și ghetoul se umplea. Nu stăteam grozav cu igiena, dar măcar aveam mâncare. Am ajuns să ne obișnuim și cu felul acela de viață.

Fetele mai mari cum erau sora mea Hedi și prietenele ei îi învățau pe ceilalți copii cum să aibă grijă de frații lor mai mici.

Cofinanțat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

S-au străduit să mențină moralul oamenilor și să facă viață acceptabilă. Am avut unii prieteni care au mai trăit doar puțin. Petreceam mult timp împreună. Povesteam și speram să se termine războiul. Unii spuneau că rușii sunt aproape și că le poți auzi tunurile. Dar acelea erau doar dorințele noastre. În realitate, erau destul de departe.

Rămânem fără bani

Înainte de a ne părăsi casa mai aveam niște bani și câteva lucruri. Cele mai multe dintre ele le-au rămas autorităților. Chiar în ultimul moment mamei i-a venit ideea să lase banii pe care-i mai aveam și câteva lucruri vecinei noastre. Doamna Fekete era soția unui tânăr ofițer. Mama s-a dus la ea și a rugat-o să păstreze lucrurile până când ne vom întoarce. Doamna Fekete a fost de acord și a primit totul.

După vreo două săptămâni petrecute în ghetou, când nu mai aveam bani, sora mea a spus: „O să mă cer mâine la muncă și o să trag o fugă până la d-na Fekete." Ea putea face asta deoarece în fiecare zi erau grupuri care părăseau ghetoul ca să muncească în oraș.

Seara, Hedi s-a întors foarte abătută. Noi așteptam nerăbdători să ne spună câți bani primise. Când noi am întrebat ce s-a întâmplat, Hedi ne-a povestit: „Am fost și am căutat-o pe d-na Fekete. Ea s-a uitat la mine ca la o nălucă și m-a întrebat ce doresc. I-am spus că voiam banii pe care mama îi lăsase acolo. Atunci m-a întrebat: „ Despre ce bani vorbești?" I-am spus că mama lăsase la ea niște bani înainte să fim obligați să plecăm. Atunci ea m-a acuzat că spun basme și că o să cheme poliția dacă nu plec imediat."

Hedi n-a avut ce face decât să plece. D-na Fekete a păstrat banii și toate lucrurile pe care le lăsase mama la ea. După război, cînd unchiul meu s-a întors, a mers la ea și a rugat-o să-i înapoieze măcar sfeșnicele noastre. D-na Fekete nu a recunoscut nimic și a spus că nu a primit nimic de la noi.

Ghetoul urmează să fie golit

După patru săptămâni toți evreii au fost adunați în ghetou, iar porțile acestuia au fost închise. Nimeni nu mai putea intra sau ieși. După șase săptămâni am auzit iarăși sunetul sinistru al tobei vestitorului. De data asta venise în ghetou. Am ascultat cu toții, speriați de moarte. De fiecare dată cînd venea vestitorul, ei voiau să mai ia câte ceva de la noi. Acum nu ne mai rămăsese nimic, înafara faptului că eram încă vii. Îmi amintesc că ne întrebam: „Ne vor lua viețile acum?"

Vestitorul s-a oprit la un colț de stradă și a anunțat că ghetoul va fi golit. Toți oamenii din el vor fi transportați în altă parte. Trebuia să fim pregătiți în dimineața următoare la ora șase.

Cînd oamenii au auzit mesajul, au alergat la vestitor și l-au întrebat: „Unde vom fi duși?" El nu avea habar. A spus că el doar execută ordinele pe care le primește. Am început să ne întrebăm unii pe alții ce poate însemna asta, ca și cum cineva ar putea da un răspuns la întrebarea asta. Asta se întâmpla în mai 1944 și oamenii spuneau: „Ungurii sunt pe front și nu au apucat să facă semănăturile de primăvară. Evreii vor fi transportați probabil la țară ca să lucreze pământul." Tata a spus că nu ar fi rău dacă ar fi așa, deoarece eram sănătoși și apți de muncă. „Cel mai important este ca toată familia să rămână împreună", a spus el.

© Ewa Wymark, 2013
Șinele de cale ferată din apropierea ghetoului din Sighet.

Alții nu erau atât de optimiști. „Cum poți fi așa de prost?" l-au întrebat ei. „Nu-ți dai seama că vor să ne omoare pe toți?" Evident că exista și posibilitatea asta, dacă luai în considerare zvonurile care circulau. Dar nu existau dovezi pentru asta și nu am vrut să ne gândim că se va întâmpla cel mai rău lucru posibil.

Cofinanțat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Transportul din ghetou

Cred că în noaptea aceea nimeni nu a dormit. Fiecare își făcea bagajul. Acesta nu putea cântări mai mult de 15 kilograme. Existau zvonuri care spuneau că vom avea mult de mers pe jos. Așa că nu am vrut să car prea multe cu mine. Am luat doar câteva haine și două fotografii ale prietenului meu.

A doua zi dimineața la ora șase ieșisem afară din casă. Am fost printre primii care urmau să plece. În timp ce stăteam acolo cu bagajele noastre, au venit niște jandarmi unguri să ne escorteze. Apoi porțile ghetoului s-au deschis și am plecat.

Era o dimineață foarte frumoasă la începutul verii. Am trecut prin oraș și am ajuns în parc. Cerul era albastru, iar copacii erau verzi. Erau înfloriți și cântau păsărelele. Am avut atunci un sentiment neplăcut că aceasta era ultima dată când mai treceam pe aceste străzi. Așa că am început să-mi iau rămas bun de la toate.

Am trecut și pe lângă vechea mea școală. Apoi am sosit la gară și acolo grupul s-a oprit. Pe șine ne așteptau vagoane case se foloseau la transportul vitelor. Pe exteriorul vagoanelor scria: „Capacitatea maximă: 10 cai". Ei ne-au înghesuit câte 80 de evrei într-un vagon. După ce ne-au îmbarcat, ne-au pus în vagon câte patru găleți: două pentru apă și două pentru nevoile noastre. Apoi au încuiat ușa vagonului cu un lacăt imens. Îmi amintesc sunetul de metal al lacătului. M-am simțit prinsă ca un șoarece într-o cursă din care nu mai era scăpare.

Când toți oamenii au fost îmbarcați în vagoane, trenul a pornit cu o smucitură. Eu am fost însărcinată să verific numele stațiilor și direcția în care o lua trenul, ca să știm încotro mergem. Dacă ne-ar fi dus în interiorul țării ar fi însemnat că ne vor pune la munca câmpului. În prima zi, am călătorit prin Ungaria. A doua zi, când s-a luminat de ziuă, ne-am dat seama îngroziți că eram în Polonia. Atunci am pierdut orice speranță.

În a treia zi situația a devenit de nesuportat. Gălețile pentru nevoile noastre erau pline și nu mai aveam apă deloc. Setea a început să ne chinuie. Nu pot descrie cât de groaznic a fost să fim însetați și să nu avem apă. E mult mai rău decât atunci când suferi de foame. Senzația de foame nu o mai simți după o vreme, dar setea devine tot mai puternică. După un timp, ai senzația că înnebunești dacă nu bei apă.

Cînd trenul se oprea în stații, eu îmi ridicam capul. Întotdeauna erau oameni care se holbau la noi. Îi rugam pe oamenii din afara vagonului, spunînd: „Vă rugăm, ne puteți da niște apă?" Dar oamenii stăteau acolo doar privind la noi, iar unii dintre ei se prefăceau că nu ne aud. Ne-ar fi putut aduce niște apă să ne dea în drumul nostru spre moarte. Nu ar fi pățit nimic, însă le lipsea curajul.

Am început să ne rugăm la Dumnezeu să ne sfârșească călătoria. Nu mai puteam suporta situația din vagon. Chiar și moartea ar fi fost o ușurare.

Copyright © 2013, 2014, 2019 autor(i), traducător(i) și Swedish Committee Against Antisemitism

Text engleză: Elisabeth Sannar/Ewa Wymark | Traducere: Daniel Stejeran/Alina Marincean

Design grafic: Cecilia Undemark Péterfy/Karl Gabor

Copertă fotografie: Eva Tedesjö/DN/TT

Cofinanțat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Numele meu este Livia Fränkel.
Am supraviețuit Holocaustului.
Aceasta este povestea mea.

Povestea Liviei

Partea 4 · În Diverse Lagăre 1944–1945

Povestea se bazează pe un număr de interviuri realizate cu Livia Fränkel.
Livia Fränkel a citit și a aprobat povestea.

ETERNAL ECHOES

Teach and Learn About the Holocaust

Cofinanțat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

În Diverse Lagăre 1944–1945

Sosirea la Auschwitz-Birkenau

În a treia zi trenul s-a oprit. Era un zgomot imens afară. Am realizat că aceasta era stația finală. Voiam să verific unde ajunsese. M-am uitat printr-o crăpătură și am văzut litere ondulate poloneze. Am descifrat ceva de genul Oświęcim, Auschwitz în limba germană. Nu auzisem niciodată numele acela. Nu-mi spunea nimic. Dar le-am spus celorlalți că am ajuns la Auschwitz-Birkenau.

Am așteptat ca cineva să deschidă ușile, ca să putem inspira puțin aer proaspăt și să primim niște apă. Într-un final s-au deschis ușile. O duhoare neidentificabilă ne-a lovit nasul. Nu era aer proaspăt.

Câțiva oameni îmbrăcați în haine vărgate au venit spre noi. Erau prizonieri. Urmau să ne ia valizele. Mi-am ținut valiza puternic în brațe. Aveam ultimele lucruri rămase acolo. Dar mi-a luat-o fără ezitare. A încercat să mă liniștească, spunându-mi: "Eu personal ți-o voi aduce mâine acasă, acolo unde vei locui. Trebuie să adun valizele. Acesta este ordinul primit." L-am lăsat să o ia.

"Bărbații în partea asta, femeile în partea asta"

Când am coborât pe platforma trenului am auzit comanda: "Bărbații în partea asta, femeile în partea asta". Am înțeles atunci că voi fi separate de tatăl meu, așa că m-am întors repede spre el. Voiam să-mi iau rămas bun de la el, dar totul s-a petrecut atât de rapid. Totul era un haos. Când m-am întors spre el, grupul de bărbați era deja plecat. N-am putut să-l îmbrățișez pentru ultima oară. Femeile erau în partea stângă, femeile și copiii. Bărbații erau deja plecați.

© Yad Vashem

Femei la rampa din Auschwitz-Birkenau, mai 1944.

SS-iștii ne-au ordonat să ne aliniem cinci câte cinci și să așteptăm. Erau o mulțime de oameni și totul era un haos. Era miezul nopții și reflectoare mari luminau zona.Puteam vedea că ceva se întâmplase în față, dar trebuia să așteptăm. Stăteam acolo, mama mea, sora mea și cu mine, nu cred că am vorbit ceva. Eram cufundate fiecare în gândurile noastre.

Îmi amintesc totul, cu toate că a fost acum 65 de ani. În acel moment eram sigură că nu voi ajunge să văd lumina zilei. Acesta era ultima mea clipă pe pământ. Cu siguranță că ei ne vor omorî. Dar apoi am devenit curioasă. Cum o vor face. Eram atât de mulți. Mă gândeam că germanii nu putea să ne împuște pe toți. Asta nu ar fi arătat bine. Germanii erau disciplinați. Cum o făceau, nu am avut suficientă imaginație să-mi închipui. Îmi acceptasem destinul și îmi doream doar să nu doară. Și speram să se termine totul repede. La urma urmelor, nu puteam face nimic și nimeni nu mi-ar fi dus dorul, că, oricum, era război și oamenii mor.

Au trecut câteva ore până ne-a venit și nouă rândul. Am ajuns în fața unui SS-ist. Era un ofițer SS care stătea acolo cu o cravașă, cizme și un câine. Mai târziu am aflat că era vorba de celebrul doctor Mengele care făcea selecția. Prima data s-a uitat la mama, care era la mijloc. S-a uitat la ea și a arătat "la stânga" cu degetul mare. S-a uitat cu grijă la sora mea și a arătat "la dreapta".

Apoi s-a uitat la mine și mi-a indicat de asemenea partea dreaptă. Mama nu a vrut să ne dea drumul. S-a rugat de un SS-ist: "Acestea sunt fetele mele. Lăsa-ți-le să vină cu mine." Și ne-a tras spre ea. "Nu" a spus acesta foarte hotărât. "Tinerii merg pe jos. Bătrânii merg cu camionul. Vă veți întânlni mâine. Du-te acum, nu putem sta aici toată noaptea." "Îmi puteți da niște apă?" a întrebat mama. "Nu" a răspuns și a împins-o. "Vei primi apă când vei ajunge. Nu putem sta aici toată noap-

Cofinanțat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

tea. Grăbește-te." Așa că mama a trebuit să renunțe. Ultimele ei cuvinte au fost: "Aveți grijă una de cealalată, fetelor." Acesta a fost ultimul lucru pe care ni l-a spus.

Așa cum spusese germanul, bătrânii au fost duși cu camionul, la fel și copiii mici. Au mers undeva cu camionul… Nu am aflat niciodată dacă mama a primit un pahar cu apă înainte de a muri.

Noi, cele rămase în acest grup, eram fete tinere între 15 și 35 de ani. Ni s-a ordonat să mergem în diverse direcții. Și am mers și mers. Am ajuns la o baracă. Era o baracă mare, plină de bărbați și femei în haine vărgate, erau prizonieri. Ni s-a ordonat să ne dezbrăcăm complet. Înăuntru erau și bărbați, dar asta nu părea să conteze. Ne-am scos hainele și le-am pus într-un morman de haine. Pantofii ni i-am putut păstra. Mi-am luat ghetele negre. Când am înțeles că nu îmi voi mai primi înapoi hainele mai aveam la mine două lucruri rămase: periuța de dinți și lănțișorul de argint. Nu voiam să le dau. Țineam periuța de dinți într-o mână și lănțișorul de argint în cealaltă. Le-am ascuns în pantofi, ca să pot să le păstrez.

Stăteam acolo dezbrăcate și a trebuit să ne așezăm pe câte un scaun. Apoi bărbații au venit la noi. La fiecare femeie așezată pe scaun venea câte un bărbat și îi tundea părul. Îngrozită, am văzut cum buclele mele negre frumoase cădeau pe podea. Era atât de umilitor. Ne-au luat ultima dâră de demnitate. Am stat acolo, mi-am ridicat privirile și m-am uitat la prietenele mele. Toate arătau la fel, trupuri dezbrăcate cu capete rase. Nu mi-am văzut sora în grup. Disperată, am strigat-o pe nume până când m-a zărit. A venit la mine, mi-a luat mână și nu mi-a mai dat drumul.

După aceea am fost împinse spre dușurile reci. Apoi ne-au aruncat niște haine de prizonier: haine gri și indispensabili. Urma să purtăm hainele astea și pantofii. După care am pornit spre lagăr.

© Yad Vashem

Femei selectate pentru muncă sunt aliniate în Auschwitz-Birkenau, mai 1944.

Prima zi in lagăr

A doua zi după ce am ajuns am fost surprinsă că încă mă aflam în viață. Apoi mi-am amintit că neamțul spusese că mama va veni și ea. M-am gândit: "Acum voi fi și eu în stare de ceva. Voi afla când va sosi mama." Pentru că asta credeam. Am luat-o pe verișoara mea Susy de mână și am vrut să merg să aflu. Superioarele noastre erau evreice poloneze care erau deja în lagăr de câțiva ani. Luaseră parte la construirea lagărului. Erau mai avansate în rang. Am mers la una dintre ele și am întrebat: "Când vor sosi mamele noastre?" S-a uitat la mine de parcă eram nebună și m-a tras spre geam. A arătat spre un coș din care ieșea fum negru și a zis: "Vezi coșul acela?" "Da", am răspuns. "Ce-i cu el?" Îmi închipuiam că ard deșeurile acolo. "Acolo ard părinții și frații voștri. Nu-i veți mai vedea niciodată. Aici nu e un loc de odihnă. E un lagăr de exterminare."

Am auzit cuvintele, dar parcă nu înțelegeam ce înseamnă. Stăteam acolo împietrită. După care am mers direct la sora mea. I-am spus ce auzisem cuvânt cu cuvânt și am întrebat-o: "Dar nu e adevărat, nu-i așa? A fost doar răutăcioasă și a inventat toate astea ca să se răzbune pentru timpul petrecut aici? Nu poate fi adevărat. Nu e Evul Mediu. Trăim în secolul XX. Sigur nu ard oameni?" i-am spus surorii mele. Sora mea, care întodeauna era foarte perspicace aflase deja adevărul. A fost primul lucru pe care îl făcuse. Știa foarte bine ce fel de loc era acela. Dar a vrut să-mi întrețină speranța, așa că m-a îmbrățișat și mi-a spus: "Nu, nu e adevărat. Doar te-au mințit."

Călătoria spre lagărul de munc

Într-o zi am auzit că au nevoie de 200 de femei pentru a merge undeva. Hédi a început să îmi frece mie și verișoarei noastre Susy obrajii, pentru a-i face să pară îmbujorați. Cele care arătau sănătoase erau alese. Așa că, am fost foarte norocoase, fiindcă în acea zi am reușit să fim incluse în acel transport. Nu aveam habar ce urma să ne aștepte, dar, în mod logic, ar fi trebuit să fie mai bine. A urmat o călătorie cu trenul în vagoane, dar de data aceasta nu chiar atât de insuportabil. Nu eram chiar atât de mulți și chiar am primit mâncare pe parcursul drumului. Călătoria a durat trei zile. Când am ajuns, spre sur-

Cofinanțat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

prinderea noastră, am constatat că suntem în Hamburg. Am coborât din tren și am fost preluate de niște autobuze și camioane. Am ajuns la un lagăr care a devenit casa noastră pentru o perioadă de timp. Acolo am fost și cazate.

Ceva fantastic s-a întâmplat când am intrat înăuntru. Întreaga cameră era amenajată cu paturi supraetajate. Erau destul de înguste. Am aflat că acestea putea ține opt persoane ca la Auschwitz, ci trei. Îmi amintesc că Hédi și cu mine ne-am instalat rapid într-un pat. Amândouă am crezut că puteau sta două persoane în acel pat de lângă fereastră. Dar atunci doi gardieni germani au venit și ne-au întrebat: ”Ce faceți? Aveți fiecare câte un pat, bineînțeles.”A fost aproape de necrezut.

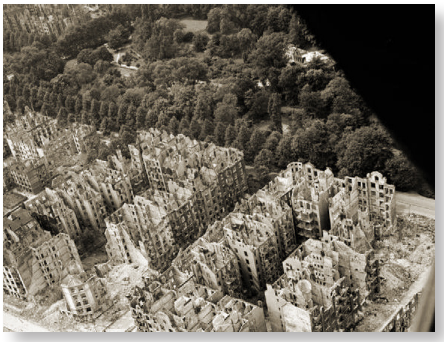

© Wikipedia Commons.

Hamburgul era bombardat zi și noapt.

Ne-am schimbat de două sau de trei ori înainte de a ajunge în Hamburg-Eidelstedt. Am stat acolo perioada cea mai lungă de timp. Munca noastră consta, în principal, în construcția de case. Era sfârșitul războiului iar Hamburgul era bombardat zi și noapte. Locuitorii își pierduseră casele. Orașul, sau autoritățile au prevăzut construirea de case provizorii. Asta e ceea ce făceam noi. Au fost construite barăci din dale mari de ciment. Trebuia să le cărăm sau să le tragem. Era… o slujbă cu care cu greu te adaptai. Dar am făcut-o. Pentru că, aâta vreme cât ne adaptam trăiam. Știam asta. Hrana era rară. Era frig și o vreme ploioasă.

În fiecare noapte se auzea alarma. Orașul era bombardat și bombele cădeau în jurul nostru. Am fi putut să fim și noi lovite de o bombă, dar am avut noroc. Se poate spune că am fost norocoase tot timpul. Am reușit să supraviețuim acestei perioade și a trecut și anul.

În decembrie era ziua mea. Chiar cu o lună înainte de Anul Nou. Noi eram afară la muncă și mă gândeam, aproape cu lacrimi în ochi: “Este ziua mea și nimeni nu o sărbătorește cu mine.” Cred că Hédi mi-a zis “La mulți ani!” dar asta fusese dimineața. Probabil că nu urma să primesc nici un cadou. Dar când ne-am întors de la lucru seara și după cină, prietenele mele tot șușoteau. După ceva timp au spus: “Hai să mergem în altă cameră.” Și pe unul dintre paturi erau întinse cadourile mele. De la Hédi am primit o bucată de pâine. Altcineva mi-a dat niște marmeladă și cineva șireturi. Știi, încă mai aveam cizmele mele negre, dar până atunci nu am avut șireturi. Fiecare a contribuit la petrecerea de ziua mea așa cum a putut mai bine.

Nu-mi venea să-mi cred ochilor. Ce grozav, o porție întreagă de pâine! Dar nu am putut mânca pentru că toată lumea se uita la mine. Așa că am insistat să o împărțim, ca fiecare să aibă o mușcătura. A fost o zi de naștere teribilă.

Anul Nou

În noaptea de Anul Nou 1944-1945 am venit acasă de la lucru, obosite și descurajate. Cineva a oftat – eram un grup mic din Sighet care stăteam tot timpul împreună - și cineva a spus: “Este Anul Nou”. “Haideți să sărbătorim”, a spus altcineva. Am intrat într-una din camera și ne-am așezat pe paturi. Eram opt persoane. Patru stăteam sus și patru jos. Voiam să sărbătorim Anul Nou.

Ne-am povestit una alteia ceea ce ne aminteam din precedentele sărbători de Anul Nou. Am vorbit despre ce mâncăruri am avut atunci și dacă vom mai avea vreodată suficient de mâncare.

Cineva a oftat și a spus: “Poate că de Anul Nou care vine nu vom mai fi în viață.” Atunci Hédi a spus: “Ce vrei să spui cu faptul că nu vom mai fi în viață? Bineînțeles că vom fi.” “Vom fi libere atunci?” “Da, bineînțeles”, a spus Hédi. “Când vom fi libere?” a întrebat Susy. “În 15 aprilie”, a spus Hédi. “În 15 aprilie? De unde știi?” “Nu știu, dar în 15 aprilie vom fi libere”. “Nu cred”, a spus Susy. “Bine, putem pune pariu”, a spus Hédi. Dacă Susy avea dreptate, dacă încă vom fi prizoniere, atunci Hédi trebuia să-i plătească lui Susy. Pariul s-a pus pe o bucată de pâine, cel mai prețios lucru pe care îl aveam. Dar ce putea să-i plătească Susy lui Hédi, în contravaloarea pâinii?” Nu am găsit. “Vom vedea când vom fi libere.”

Copyright © 2013, 2014, 2019 autor(i), traducător(i) și Swedish Committee Against Antisemitism

Text engleză: Elisabeth Sannar/Ewa Wymark | Traducere: Daniel Stejeran/Alina Marincean

Design grafic: Cecilia Undemark Péterfy/Karl Gabor

Copertă fotografie: Eva Tedesjö/DN/TT

Cofinanțat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Numele meu este Livia Fränkel.
Am supraviețuit Holocaustului.
Aceasta este povestea mea.

Povestea Liviei

Partea 5 · Eliberarea 1945

Povestea se bazează pe un număr de interviuri realizate cu Livia Fränkel.
Livia Fränkel a citit și a aprobat povestea.

ETERNAL ECHOES

Teach and Learn About the Holocaust

Cofinanțat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Eliberarea 1945

Sfârşitul celui de-al doilea Război Mondial şi Eliberarea

Anul acela a trecut. Primăvara, aliaţii şi-au forţat intrarea în Germania. Am ştiut că nemţii vor pierde războiul. Întrebarea se punea dacă noi vom supravieţui să trăim asta. Când aliaţii s-au apropiat de Hamburg au decis ca tabăra noastră de muncă să fie închisă, iar noi să fim mutaţi în altă parte. Zvonurile spuneau că nu ne vor lăsa în viaţă pînă la eliberare ci ne vor ucide. Ne-au organizat şi am fost duşi în altă parte. Am mai trecut printr-o altă călătorie cu trenul fără să cunoaştem destinaţia.

© Wikipedia Commons
Femeile şi copiii din Bergen Belsen, în aprilie, în 1945.

În timpul nopţii trenul s- a oprit. Sunete şi focuri de armă se auzeau în pădure. Nici până astăzi nu ştiu ce s-a întâmplat. Credeam că ne vor împuşca dar nu a fost aşa. Nu ştiu de ce s-a tras. Ce s-a întâmplat în timpul nopţii ne-a înspăimântat pe toţi.

În final am ajuns la destinaţie. Nu ştiam unde ne aflăm. Ne-am dat jos din tren şi am mers pe jos o vreme până am ajus într-o tabără. Totul era înconjurat cu sîrmă ghimpată şi arăta sinistru. Erau ridicături formate din trupuri umane peste tot unde ne uitam. Deţinuţii lagărului erau încă în viaţă arătând mai mult morţi decât vii. Ne întrebam ce fel de loc este acesta. Apoi am aflat că acesta era lagărul de concentrare Bergen –Belsen. Urmatoarea noastră întrebare logică a fost: să fie oare şi aici camera de gazare? Am aflat că nu erau camera de gazare, nici muncă dar nici mâncare de asemenea.

Faptul că acolo nu erau camere de gazare suna încurajator. Că nu era de lucru nu mai conta. Dar faptul că nu era mâncare, cum puteam să ne descurcăm? Am intrat şi am fost instalaţi într-o baracă.

Ne-am primit paturile şi acolo şedeam sau ne lungeam şi nimic altceva nu se întâmpla. Î ntr-adevăr nu era deloc mâncare. Şi nimănui nu-i păsa de noi. Puteam să facem ce doream. Nimic de muncit, nimic de mâncat. Zilele treceau şi noi nu aveam de mâncare. Dar am găsit apă. Dacă nu am fi avut-o nu am fi supravieţuit. Noroc că am găsit undeva o toaletă cu apă şi ne-am descurcat. Zăceam acolo în paturile noastre şi aproape că muream de foame.

Tabăra este eliberat

Paisprezece zile după ce am ajuns la Bergen –Belsen, cineva a întrebat: ,,ce dată e azi?". Cred că Hedi a răspuns: ,,15 aprilie. Îmi pare nespus de rău. Se pare că am pierdut pariul". S-a întors către Sussie şi a spus: ,, nu pot să-ţi dau nici un pic de pâine. Poate vom primi, aşa voi putea plăti datoria". ,,Ei, a spus Sussie, nu mai contează puţină pâine nu poate să ne mai fie de folos acum".

Deja nu mai aveam mâncare. Zăceam în paturile sfârşiţi şi aşteptam. După un timp una dintre prietenele noastre a intrat şi suspicios, a spus:,,am văzut soldaţi străini în lagăr. Cred că sunt britanici". Nimeni nu a crezut-o. Eram siguri că halucina. Era aproape inconştientă din cauza foamei şi probabil delira. Nu am crezut-o. Dar a insistat: ,,soldaţii poartă altfel de uniforme".

Zăceam acolo, invalidă. Dar după un timp m-am gândit: ,,trebuie să verific ce văd". Am încercat să ajung la fereastră. Am reuşit să merg până la fereastră şi apoi am văzut soldaţi purtând uniforme verzi. Nu erau soldaţi germani. M-am uitat cu

Cofinanţat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

mai multă atenție și m-am gândit: „dacă are dreptate”? am mers afară să mă asigur că nu visez și că erau britanici. Trupele britanice au eliberat Bergen-Belsen în 15 Aprilie 1945. Cum a putut ştii asta Hedi în ianuarie, nimeni nu ştie nici până azi. A fost incredibil, a fost clarvăzătoare, așa spunem noi.

Începutul unei vieți noi în Suedia

Când am fost eliberați nu ne-am simțit învingători „acum suntem liberi”. Eram în stare de sfârșiți. Nu era mâncare, nimic. Primul nostru gând a fost: „cum ne vom hrăni?”. Britanicii care au eliberat lagărul erau șocați de ce au vazut. Au renunțat la propriile lor porții de mâncare, care le-au avut pe front. O porție conținea fasole verde, carne de porc și fasole în conserve. Ni le-au dat nouă. Am desfăcut conservele și am început să mâncăm cu lăcomie fără să ne gândim. Mai rău de atât nu se putea într-u cât am făcut toți disenterie severă. Oamenii au murit ca muștele. Asta a mai durat o vreme pînă cînd un ofițer a făcut câteva schimbări. Altfel toți ar fi fost pierduți. Într-un final au deschis o bucătărie în care se gătea la regim și un spital. Au avut grijă de cei mai bolnavi. Imediat după ce am început să primim mâncare de acest fel am început să ne revenim.

© Wikipedia Commons

Unul din așa numitele Autobuse Albe în forma lor originală. Fotografia a fost făcută în Stockholm în 2008.

Următoarea întrebare era:,, ce facem acum”? Hedi a fost foarte fermă în hotărîrea de a nu ne întoarce la Sighet. Dar unde să mergem? Nu aveam un loc anume. Nu aveam nici măcar o țară. Nu era încă Israel în 1945. Dar ştiam că avem o rudă în America. Aveam un nume și ştiam că locuiește la Chicago. Să o contactăm? Poate ne va ajuta să primim visa? Acesta era planul nostru, să o contactăm și să vedem dacă putem pleca în SUA.

Dar apoi au venit reprezentații Suediei. Faptul ca Suedia nu a participat în război va contribui la reconstrucția Europei printr-o acțiune pentru ca nu au luat parte la război. S-au oferit să preia 10000 de supraviţuitori din lagărul de concentrare Bergen-Belsen. Ni s-a propus să rămânem în Suedia timp de șase luni pentru a ne hrăni și a ne odihni. Apoi fiecare va fi trimis în țara de baştină.

Într-o zi trei suedezi în uniforme de Crucea Roșie au bătut la ușa noastră. Era un proiect al Crucii Roșii, „Transportul Bernadotte”. Ne-au întrebat în limba germană dacă am vrea să mergem timp de șase luni în Suedia. Ni s-a părut o sugestie minunată. Nu aveam planuri de viitor, așa că am acceptat. Sussie, Hedi și cu mine rămâneam împreună. Atunci ne-am decis să mergem în Suedia. Toate celelalte, aveam să le rezolvăm mai târziu.

Pentru prima dată anul acela aveam să călătorim în compartimente de tren și nu în vagoane de marfă. Am călătorit într-un compartiment de la Bergen. Prima dată am mers la Lübeck. Acolo a trebuit să așteptăm apoi am fost instalate într-o școală.

Acolo am fost curățate de păduchi și am fost spălate. Nici o haină nu a fost păstrată. Nu am putut aduce nimic din ce aveam la Bergen-Belsen.

Cofinanțat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Am așteptat două sau trei zile, până când o navă a venit din Suedia. Era o navă albă comercială sau de transport, reconstruită ca și „navă spital". Avea o cruce roșie pe unul dintre părți și se numea Ms. Rönnskär. Îmi aduc aminte de asta atât de bine. Nava ne-a dus în sudul Suediei, la Malmö. Am locuit la școala Linné în acea primăvară de pace. Toate școlile funcționau ca și tabere provizorii pentru refugiați. Aceștia locuiau în diferite școli și exista un doctor care ne examina. Am primit haine și mâncare.

Am stat acolo timp de trei săptămâni. Școala era și în carantină. Nu puteam părăsi locația. O mulțime de boli contagioase îngrozitoare se răspândeau. Trebuia să evităm să molipsim restul populației. Așa că aveau grijă de noi în interiorul școlii. Paream niște maimuțe de la grădina zoologică pentru cei din sudul Suediei. Erau foarte curioși și duminicile faceau vizite la Școala Linné. Stăteau dincolo de gard, încercau să vorbească cu noi și ne aruncau pachete.

Primul lucru pe care l-am făcut la școală a fost să mâncăm, să mâncăm, să mâncăm. Ce nu puteam mânca ascundeam sub perină. Nu știam dacă vom mai primi mâncare și în ziua următoare. Apoi ne-am mutat într-o altă locație. Dar nu știam ce urma să se întâmple. S-a dovedit a fi un loc minunat în vestul Suediei. Probabil un B&B unde aveau grijă de refugiați. Ne-am simțit foarte bine acolo. Avea chiar și un lac. Îmi amintesc că am înotat în el. Nu știu dacă aveam costum de baie dar era vară și scăldatul era foarte placut.

Era foarte frumos acolo dar nu am stat mult timp. Am mers apoi la Stockholm într-un loc pentru refugiați, pe o insulă. Am fost bine primiți acolo. Așa a început se pare viața noastră în Suedia.

Livia își întâlnește viitorul soț

Soțul Liviei, Hans Fränkel, s-a născut într-o familie evreiască în Wuppertal, Germania. În 1938 Hans a fost trimis de familie în Danemarca să muncească la o fermă pentru a se pregăti pentru emigrarea în Palestina pe vremea aceea, sub mandat britanic. (Mama lui a fost deportată în Polonia și cel mai probabil a pierit la Auschwitz-Birkenau).

Germania Nazistă a ocupat Danemarca în aprilie 1940. În cadrul unei acțiuni unice de salvare din toamna anului 1943, 7000 de evrei au fost aduși în Suedia. Hans Fränkel a fost unul dintre tinerii care s-au oferit voluntari în cadrul acțiunii de salvare. Imediat după aceea a început deportarea evreilor danezi la Auschwitz-Birkenau.

Mai târziu Hans a primit o finanțare din partea guvernului danez pentru a studia ingineria.

„Ne-am întâlnit în septembrie sau octombrie 1945" spune Livia. „Comunitatea evreilor din Stockholm a pregătit o serată dansantă pentru tinerii evrei. Purtam o rochie roșie în seara aceea. Hans era și el acolo. Când m-a văzut i-a și spus prietenului său: vezi fata aceea? Cu ea am să mă căsătoresc. "Așa a și fost. Cuplul s-a căsătorit în 1947.

Livia în fața fostei locuințe a familiei Szmuk pe Strada Spitalului, Sighet. Fotografia a fost făcută în 2013.

Cofinanțat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Livia încă locuiește la Stockholm. Are trei copii, șase nepoți și cinci strănepoți. De mulți ani Livia a fost o voluntară extraordinară dedicată Asociației Supraviețuitorilor Holocaustului din Suedia și vizitează deseori școli pentru a-și spune povestea.

În 1992 sora Liviei, Hédi Fried a publicat prima carte legată de experiența celor două surori din timpul Holocaustului: Fragmente de viață.

Copyright © 2013, 2014, 2019 autor(i), traducător(i) și Swedish Committee Against Antisemitism

Text engleză: Elisabeth Sannar/Ewa Wymark | Traducere: Daniel Stejeran/Alina Marincean

Design grafic: Cecilia Undemark Péterfy/Karl Gabor

Copertă fotografie: Eva Tedesjö/DN/TT

Cofinanțat prin programul Erasmus+ al Uniunii Europene

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.